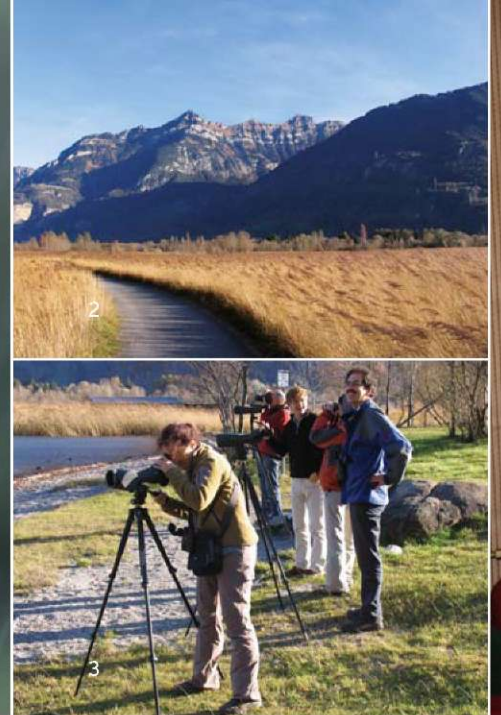

1

2

3

Repaljščica povezuje švicarske in slovenske ornitologe

//Urša Koce

1: Repaljščica (*Saxicola rubetra*) je morda med najbolj ogroženimi pticami evropske kulturne krajine.
foto: Borut Rubinič

2: Delta reke Reuss na izlivu v Vierwaldstätter See je eden skrbno varovanih švicarskih naravnih rezervatov. Tu gnezdi ena izmed zadnjih izoliranih populacij repaljščice v državi, nova pridobitev rezervata pa so umetni prodnati otoki za ogrožene gnezdilke prodišč, kot na primer malega deževnika (*Charadrius dubius*).
foto: Damijan Denac

3: Ob delti Reussa je novembra z alpskih pobočij v dolino pihal močan in topel veter fen. Ornitologi pri opazovanju gage (*Somateria mollissima*) na Vierwaldstätter See, od spredaj: Petra Horch, Simon Birrer, Urša Koce, Roman Graf in Davorin Tome.
foto: Urša Koce

Novembra 2006 smo trije slovenski ornitologi z Nacionalnega inštituta za biologijo, Davorin Tome, Damijan Denac in Urša Koce, obiskali švicarski ornitološki inštitut Vogelwarte v Sempachu. Na tridnevem obisku, ki je bil namenjen predvsem izmenjavi izkušenj pri raziskovanju in varstvu repaljščice (*Saxicola rubetra*), smo s švicarskimi strokovnjaki razpravljali o njeni gnezditveni biologiji, ekologiji, populacijskem dogajanju v evropskem prostoru ter o njenem formalnem varstvenem statusu in konkretnih varstvenih prizadevanjih v obeh državah.

Damijan Denac je v predavanju vsem delavcem na inštitutu izčrpno predstavil delo in rezultate večletnih raziskav repaljščice v Bevkah in Notranjih Goricah na Ljubljanskem barju, ki na našem inštitutu potekajo pod mentorstvom Davorina Tometa. Sledila je razprava v ožjem krogu, na katero so bili povabljeni vsi švicarski ornitologi, ki se ukvarjajo z repaljščico, bodisi raziskovalno bodisi z ukrepi za njeno varstvo. Svoje bogate izkušnje in znanje so med drugimi z nami delili priznana raziskovalca Reto Spaar in Simon Birrer ter sodelavci na varstvenih projektih: Petra Horch, Jacques Laesser in Jerome Gremaud. Diskusije se je udeležil in jo s svojim znanjem in izkušnjami primerno razgibal tudi Lucas Jenni, nesporno eden vodilnih ornitologov raziskovalcev in naravovarstvenikov starejše generacije v Švici. Njihove predstavitve so od bolj splošnih tem na področju varstva ptic v Švici prešle h konkretnim temam o repaljščici.

Repaljščica je v 70. letih prejšnjega stoletja v Švici predvsem v nižinah pričela hitro izginjati, do danes pa se je ohranila zgolj v majhnih in izoliranih populacijah na gorskih travniščih (Alpe, Jura). Glavni razlog za tako drastičen upad je bila spremenjena kmetijska praksa, ki je tako kot drugod po Evropi uvajala zložbo zemljišč nekdanje mozaične kulturne krajine ter pospeševala pašo in vzgojo čimbolj produktivnih travnikov, ki jih danes ponekod kosijo tudi šestkrat letno. Težave, s katerimi se srečuje na travniščih tleh gnezdeča repaljščica na takšnih območjih, so pomanjkanje pevskih

meš in neprimerna struktura travnate ruše, izguba gnezd zaradi prezgodnje košnje in teptanja živine ter pomanjkanje travniških nevretenčarjev za prehrano mladičev.

V Švici se z velikim naporom bojujejo za ohranitev še zadnjih gnezdečih gorskih populacij, ki pa jim prostor odžira vse bolj napredujoča urbanizacija v gorskih območjih s turističnim potencialom in celo do pred nedavnim še nemogoča intenzifikacija gorskih travnikov. Prav zdaj enemu od gnezdišč pri vasi Urserental v bližini prelaza Sankt Gotthard grozi izginjanje zaradi načrtovane graditve prestižnega hotela in golfišča.

Švicarski kolegi so pokazali veliko širino in velik interes po sodelovanju s tujimi ornitologi in naravovarstveniki. Po Damijanovi predstavitvi so priznali velik pomen našemu raziskovalnemu delu na Ljubljanskem barju. Nanje je precejšen vtis napravila tudi sama ohranjena mozaična kulturna krajina, ki je v nižinah v njihovi državi že davno preteklost. Veliko zanimanja so pokazali zaradi izredno pomembnih podatkov o gnezditveni fenologiji repaljščic, gnezdečih v bolj ali manj optimalnih razmerah v nižinskih predelih, ki so osnova za pripravo ukrepov za vzpostavljanje in upravljanje novih gnezdišč tudi v degradiranih nižinskih legah. Razvila se je tudi debata o varstvenem statusu repaljščice v Evropi, saj po kategorizaciji BirdLife ni opredeljena kot SPEC (vrsta evropske varstvene pozornosti). Po izkušnjah navzočih strokovnjakov pa populacije povsod po Evropi upadajo, zato smo se strinjali, da bi bila potrebna strokovna revizija varstvenega statusa te vrste.

Po večletnem prizadevanju za varstvo repaljščice in hkrati drugih vrst ekstenzivnih travnišč je neustavljivo upadanje populacij tudi znamenje, da je treba ovrednotiti primernost doslej apliciranih varstvenih ukrepov in jih ustrezno prilagoditi. Slednje pa je možno le ob poglobljenih raziskavah repaljščičinih življenjskih potreb. In ne le na gnezdiščih, pač pa tudi na prezimovališčih in selitveni poti.

Zadnji dan obiska so nas kolegi s Vogelwarte popeljali na ogled nekaj alpskih gnezdišč repaljščice. Obiskali smo že omenjeni Urserental ter gnezdišče pod goro Geissberg. Eno izmed gnezdišč repaljščice je tudi na komaj nekaj hektarov velikem ekstenzivnem travnišču v rezervatu v delti reke Reuss, ki se izliva v jezero Vierwaldstätter See. Delta je majhna, a ji namenijo vso varstveno pozornost. Prav reke so v Švici poleg kulturne krajine drastično degradirane, saj so večinoma ujete v kamnomete.

Uživali smo lahko tudi ob ogledu njihove impresivne knjiž-

4

nice, ki je največja ornitološka knjižnica v Evropi. Pred odhodom so nas velikodušno obdarili z duplikati iz knjižnice po naši izbiri. Sami smo jih želeli obogatiti še s slovenskimi publikacijami, pa se je izkazalo, da med temi v njihovi knjižnici ne manjka niti revija Svet ptic!

Kot zanimivost pa še to: Inštitut Vogelwarte si je z dolgoletno tradicijo varstva ptic in narave v Švici pridobil ugled ustanove, ki jo ljudje cenijo zaradi velikega prispevka k družbenim vrednotam. Njegovo izjemno široko delovanje na področju ornitologije in naravovarstva v občudovanja vrednem finančnem deležu podpirajo državljani sami, ki s tem postanejo t.i. »prijatelji Vogelwarte«. Naziv, ki v danes pretežno degradirani Švici izkazuje zavest, da je pestra narava tudi v tej »mitični« deželi, urejeni in gospodarsko izkoriščeni do zadnjega koščka zemlje, še vedno pomembna vrednota. Ali pa ravno zato še toliko večja. ●

Strokovna delavnica o kozači v narodnem parku Bavarski gozd

//Al Vrezec

V narodnem parku Bavarski gozd v Nemčiji že od leta 1970 poteka program ponovne naselitve (reintrodukcije) kozače (*Strix uralensis*). V več kot 30-letnem obdobju so v naravo izpustili prek 200 osebkov, a do danes brez večjega uspeha. Nekaj več uspeha so imeli na Češkem v gozdnem kompleksu Šumava, kjer so z naseljevanjem začeli šele v letu 1995, v Avstriji pa se trenutno soočajo s prvimi poskusi reintrodukcije. Projekt, ki ga je v 70. letih zastavil dr. Wolfgang Scherzinger, je zašel nekako v krizo, saj neuspele reintrodukcije kažejo, da s programom umetnega naseljevanja nekaj ni v redu. Zato so se v parku odločili, da na pobudo znane strokovnjaka za sove v Evropi, dr. Theodorja Mebsa, skličejo strokovno delavnico o kozači, kjer naj bi skupaj s strokovnjaki iz vse Evrope skušali v prvi fazi dobiti pregled nad statusom vrste v Evropi, v drugi fazi pa preučiti težave reintrodukcije kozače v Srednji Evropi. Organizator delavnice, dr. Jörg Müller, ki je trenutno strokovni vodja parka, je k sodelovanju povabil strokovnjake s Finske, Poljske, Slovaške, Češke, Hrvaške, Avstrije, Nemčije, iz Slovenije pa sva se srečanja udeležila z dr. Davorinom Tometom. V

vodu delavnice, ki je potekala med 25. in 26.11.2006, je dr. Scherzinger predstavil ozadje projekta reintrodukcije. Na območju Bavarskega gozda in Šumave je nekdaj živela izolirana populacija kozače, ki pa je izumrla. Zadnje gnezdenje je bilo potrjeno leta 1875, z letom 1926 pa naj bi kozača na območju dokončno izumrla. Izolacijo vrste je najverjetneje povzročila človeška roka s fragmentacijo gozdnega prostora, s čimer je bil prekinjen stik z matično populacijo. Ni jasno ali je bila bavarska populacija povezana s slovaškimi ali s slovenskimi kozačami, ki so Bavarskemu gozdu najbližje. Eden od zaključkov srečanja je zato bil tudi skupni pristop k projektu, ki naj bi razkril genetsko ozadje različnih populacij kozače po Evropi. Med njimi tudi bavarskih kozač, saj je od nekdanje originalne populacije še vedno ohranjenih nekaj muzejskih primerkov. Pri tem se je izkazalo, da je bil eden večjih problemov reintrodukcijskega programa tudi poreklo sov v gojitvenih centrih, saj so bili pri tem pomešani osebki iz različnih virov in podvrst, tako skandinavske *Strix uralensis liturata*, zahodno-sibirske *S. u. uralensis*, kot južno-evropske *S. u. macroura*. Končno skupno stališče udeležencev glede reintrodukcijskega programa je dobro povzel dr. Pertti Saurola, ki je strnil, da same introdukcije niso ustrezno orodje za varstvo vrst. Kljub temu pa je predlagal, da se ob morebitnem nadaljevanju introdukcije kot gojitveno bazo uporabi sove iz Bavarski najbližje populacije (morebiti glede na genetske raziskave tudi najbolj podobne), pri čemer bi bilo poleg introdukcije nujno poskrbeti tudi za naravni most oziroma stik z matično populacijo, torej iz Slovaške prek Češke in iz Slovenije prek Avstrije. Ob tem se je izkazal kot velik problem varstva ptice v Nemčiji in Avstriji tudi lov, saj je bilo precej izpuščenih sov nelegalno ustreljenih. Živahna razprava je dala tudi nekaj novih vidikov na raziskave te ptice v Evropi zlasti prek primerjalnih ekoloških študij med južnimi in severnimi populacijami. Dobro izhodišče za to bo zbornik referatov srečanja, za katerega so se zavzeli vsi udeleženci. In Slovenija? Kot kaže gre pri nas za dokaj pomembno jedrno populacijo kozače, ki lahko služi kot točka, od koder bi se kozača po naravni poti razširila v Srednjo Evropo, najprej v Avstrijo in Italijo, lahko pa tudi dalje, saj fosilni ostanki pričajo, da je bila kozača v preteklosti precej bolj razširjena na zahod. Vsekakor ostaja kozača posebna tema evropskega varstva ptic, pri čemer imamo tudi Slovenci s svojo relativno veliko populacijo te ptice pomembno vlogo. ●

4: Udeleženci strokovne delavnice o kozači (*Strix uralensis*) v narodnem parku Bavarski gozd med vročo debato. Od leve proti desni: dr. Davorin Tome, dr. Theodor Mebs, Ulrich Augst, dr. Wolfgang Scherzinger
foto: Al Vrezec

5: Eden izmed še preostalih preparatov kozače (*Strix uralensis*) iz izvirne in danes izumrle populacije, ki je živela na območju Bavarskega gozda in Šumave.
foto: Al Vrezec